

Arkiivaáššenr. 26/67

Ášši

003/26

Gos

Sámedikki dievasčoahkkin

Goas

10.03.2026-13.03.2026

Sámedikki dievasčoahkkin_003/26

Evttohus 1 - Áirras Elin Hesjevik, Nordkalottfolket
Girji njealjejahkásaččaide

Girku lea jagi 1972 rájes addán girjji njealjejahkásaččaide ja dál lea dan njealját veršuvdna almmuhuvvon. Das leat sihke biibbalmuitalusat ja beaivválaš eallima birra. Sálmmat ja lávlagat. Girji lohkkovuvvo jitnosit ollu ruovttuin ja lea dehálaš kristtalašvuođa gaskkusteadji.

Nordkalottfolket árvala ráhkadit seammalágan girjji sámi kultuvrra gaskkusteami birra, man sáhtttá addit buot njealjejahkásaččaide Norggas. Girjji mas mitaluvvo sámi beaivválaš eallimis. Guolásteapmi ja murjen. Čierastanluohkát ja mánáidgárddit. Muhto maiddá myhtat ja mitalusat. Das lea ollu mii lea gelddolaš.

Girjjit fertejit leat unnimusat guovtti gillii. Dat sáhttet leat dárogillii ja davvisámegillii muhtun oasis riikkas ja dárogillii ja lullisámegillii eará oasis. De beasašedje buohkat oahppat sámi kultuvrra birra. De maiddá beasašedje dárogielagat oahppat veahá dan sámegiela mii hubmojuvvo dan guovllus gosa sii gullet. Go jus teavsttat leat buohtalaga ja bures heivehuvvon, de sáhttet rávesolbmot ja mánát ovttas lohkat girjjiid ja oahppat ođđa sániid go dárkkistit sániid mearkkašumi dárogiela teavstta ektui.

Girjjálašvuohta ja mitalusaid muitaleapmi leat buorit vuogit ovddidit giella- ja kulturipmárdusa. Danne dát sáhtttá leat dehálaš doaimma vai sámegielaid revitaliseren lihkostuvvá. Dát maiddá lea dehálaš soabadeami olis sápmelaččaid ja dáččaid gaskkas, ja siskkáldasat sámi álbmogis.

Nordkalottfolket ávžžuha sámediggeráđi guorahallat vejolašvuođaid duohtandahkat dakkár girjji njealjejahkásaččaid váste, mii addojuvvo buot njealjejahkásaččaide riikkas.

Evttohus 2 - Áirras Sandra Márjá West, NSR

Solidaritehta Ruošša álgoálbmogiin

NSR váivašuvvá sakka dan duođalaš olmmošvuoigatvuođadili dihte maid Ruošša álgoálbmot vásiha. Dakkár áiggis go álgoálbmotjietna eanemusat dárbbášuvvo, de vásiha Ruošša álgoálbmot doarrádallama ja kriminaliserema.

2025 juovlamánu čađahedje ruošša eiseválddit koordinerejuvvon akšuvnna álgoálbmotjodiheddjiid ja -aktivisttaid vuostá, ja sii burge viesuid ja gažadedje olbmuid Murmánskkas, Tomskas, Kemerovo Oblastas, Altaias, Sakha-republihkas, Krasnojarsk krajis ja St. Petersburgas. Dat váikkuhii unnimusat 17 álgoálbmotjodiheaddjái ja -aktivistii. Guovttis váldojuvvuiga gitta ja áššáskuhttuiga ekstremismma dihte, man ránggáštusrádjá lea 10-28 jagi, juoga mii dás geavahuvvo boastut delegimiteren dihtii ráfálaš ja riektevuđot barggu.

Okta dain gii lea váldojuvvon gitta lea Daria Egereva, gii lea dovddus jodiheaddji selkup-álbmogis ja dehálaš álgoálbmotjietna ON dálkkádatbarggus. International Indigenous Peoples Forum on Climate Change co-chairan, lea son oainnusmahttán álgoálbmogiid ángiruššama ja vuoigatvuođaid dálkkádatrievdamiid ja internationála politihka dáfus. Su ángiruššan selkup-álbmoga oahpu, giela ja eatnamiid dihte lea álo dahkkojuvvon ráfálaš ja konstruktiivu vugiin.

Maiddái sápmelaš, Valentina Sovkina, gii lea ON álgoálbmogiid bissovaš foruma lahttu, lea vásihan burgima ja vákšuma.

Dát lea dadi bahábut boadus das, go ruošša ráđđenvuogi viggamuš bissehít buot opposišuvnna lea eskaleren. Ruošša lea mañemus jagiid dubmen 55 siviila servodatorganisašuvnna «ekstremisttalažžan», ja ollu dain leat álgoálbmotorganisašuvnnat. Giddagassii váldin lea oassi čielga vuogis, mas sivahallet, vuortnuhit ja váldet gitta vuoigatvuođaángiruššiid. Lea hui dovddus dat, ahte autoritearalaš ráđđenvuogit sivahallet boastut bissehan dihtii olbmuid ovddideamis oaviliiddiset ja searvamis internationála foraide.

ON raporttat leat mánga jagi duođaštan ahte álgoálbmogat ja birasaktivisttat lea eanet ballágoahtán searvamis riikkaidgaskasaš proseassaide, juste dákkár mávssahemiid geažil. Badjel 2000 birasángirušši leat goddojuvvon dahje jávkan globála dásis 2012 ja 2024 gaskkas, ja okta golbmasis lea álgoálbmot olmmoš.

Mis sámiin lea oktasaš historjjálaš gullevašvuolta davviguovlluide, ja oktasaš historjjálaš muitu das, ahte movt min leat viggan jávohuhttit. NSR lea áibbas vuostá Daria Egereva gittaváldima ja dan garra vealaheami maid Ruošša álgoálbmot vásiha. Mii gáibidit ahte:

- Daria Egereva dakkaviđe ja eavttuid haga luitojuvvo.
- Buot sivahallamat su ja eará álgoálbmotángiruššiid vuostá hilgojuvvojit.
- Ruošša heaitá oaguheames álgoálbmogiid ja álgoálbmotorganisašuvnnaid.
- Ruošša vuhtiiváldá vuoigatvuođaid mat gusket álgoálbmogiid cealkinfriddjavuhtii, organisašuvdnafriddjavuhtii ja iešmearrideapmái internationála konvenšuvnnaid ja álgoálbmotvuoigatvuođaid mielde ja regionála ja nationála lágaid mielde.
- Norga bargá riikkaidgaskasaččat deattuhit Daria Egereva luoitima

Evttohus 3 - Áirras Arild Pettersen Inga, SB
Muolkkuid elektrifiserema váikkuhusat

Muolkkuid elektrifiseremis leat stuora váikkuhusat Finnmáarkui ja Davvi-Norgii. Elektrifiseremii gáibiduvvo ollu ođđa elfápmobuvttadeapmi ja elfápmobuvttadeapmi regiovnas.

Almmolaš digaštallamiin earret eará lea daddjojuvvon ahte elektrifiseren mielddisbukta stuora luonddubillistemiid, earret eará bieggafámu ja ođđa elfápmolinnjáid huksema dihte. Dakkár doaimmat čuhcet sámi beroštumiid luondduvuđdosii.

Sámediggi lea ovdal deattuhan man dehálaš lea ahte energiija- ja areálapolitiikka sámi guovlluin fievrriiduvvo nu ahte álgoálbmotvuoigatvuodát, sámi kultuvrra luondduvuođus ja árra searvvaheami prinsihpat váldojuvvojit vuhtii.

Dan dihte lea dárbu ollislaččat árvoštallat movt Muolkkuid elektrifiseren sáhtá čuohcat sámi servodagaide, ealáhusaide, vuoigatvuodaide ja min eatnamiidda.

Evttohus

Sámi Bargiidoktavuohta bivdá sámediggeráđi ovddidit dievasčoahkkimii sierra ášši Muolkkuid elektrifiserema váikkuhusain sámi beroštumiide, maiddá das movt dat čuohcá areálageavahepmái, luondduvuođosii, vuoigatvuodalaččaide ja sámi ealáhusaide.

Evttohus 4 - Áirras Hanne Marion Gaup, NSR

Sámediggeáirasa Hanne Marion Gaup evttohus feargaoktavuhtii Sievju ja Fálá gaskkas

Feargaoktavuohta Sievju ja Fálá gaskkas lea áibbas dehálaš mearrasámi giliid olbmuid Roavis ja Hølsebyas. Feargasáhttu addá giliid ássiide vejolašvuoda mátkkoštit Hámmárfestii barggu, skuvlla, mánáidgárddi, dearvvašvuodabálvalusaid, gávppašeami ja eará dárbbuid oktavuođas.

Suolohasaide geain ii leat oktavuohta nannámii, lea stabiila ja diehttevaš feargasáhttu vuodđoeaktun báikegotti doaibmamii. Dat guoská mánáide ja rávisolbmuid, nuoraide ja vuorrasiidda, dearvašiidda ja buhcciide. Go oktavuohta ii doaimma, de ássit hehttejuvvojit oazžumis dárbbášlaš bálvalusaid ja beassamis bargosajiide.

Maŋjel go odđa el-fearggat ja feargarukkt leat váldojuvvon atnui Rávdnjenjárdge ja Ánnásullo gaskkas, de lea fálaldaga diehttevašvuotta sakka hedjonan. Báikkálaččat vásihit ahte eai sáhte šat luohittit dasa, ahte besset Sivjui dahje Sievjus go dárbbášit. Maiddá Sievju ealáhuseallimii čuohcá dat, go gálvvuid, kundariid ja gussiid fievrredeapmi lea nu eahpesihkar.

Fuolastuhtá maid sakka go fatnasat ja feargarukkt eai oro gierdame seamma garra dálkkiid go maid ovddeš čovdosat dahke. Dat dagaha ahte feargafálaldat davit Sivjui práksisid hedjona, go oktavuođat dávjá bissehuvvojit dálkkiid dihte mat ovdal eai leat bissehan doaimma.

Dát ovdáneapmi buktá gažaldaga das, ahte man muddui odđa čovdosiid plánemis leat vuhtiiváldán riddoservodagaid vásáhusaid, mat beaivválaččat ellet Finnmárkku dálke- ja dálkkádatdiliin. Go odđa infrastruktuva doaibmá heajubut go ovddeš, dakkár dálkkiin mat leat áibbas dábálaččat rittus, de lea ágga jearrat, ahte leatgo báikkálaš dárbbut ja máhttu doarvái bures deattuhuvvon Finnmárkku fylkka mearridanproseassain.

Doaibmi infrastruktuva lea mearrideaddji elešis servodagaide. Mearrasámi riddoservodagaide lea johtolatoktavuohta áibbas guovddáš oassi dán vuodus.

Go vuđolaš johtolatoktavuođat ággi mielde hedjonit, de hedjonit maiddá eavttut bisuhit ássama, ealáhuseallima ja árgabeaivvi smávit riddoservodagain. Dát čájeha man dehálaš lea, ahte mearráduusat mat gusket fievrredanstruktuvrui davvin, buorebut vuhtiiváldet daid diliid ja dárbbuid mat duođas leat guovllu riddo- ja suoloservodagain.

Danne bivdojuvvo, ahte sámediggeráđi bivdá Finnmárkku fylkkasuohkana johtileamos lági mielde sihkarastit stabiila ja diehttevaš feargafálaldaga, mii lea heivehuvvon Finnmárkku dálke- ja dálkkádatdiliide, nu ahte mearrasámi giliid olbmot Roavis ja Hølsebyas oadjebasat besset mátkkoštit bargui, bálvalusaide ja servodateallimii.

NSR deattuha ahte doaibmi johtolainfrastruktuva lea vuodđoeaktun bisuhit ássama ja elešis mearrasámi servodaga Sámi riddoguvlluin.

Evttohus 5 - Áirras Jovna Vars-Smuk, NSR

Loktet Deanu Sámeskuvlla stáhtalaš ruhtaduvvon sámeskuvlan

Sámediggi lea bargan dan ovddas ahte eambo mánáidgárddit ja skuvllat válddáše atnui gievrras giellamodeallaid sámegieloahpahusa vuodđun ja muđui oahpahusgiellan eará fágain.

Deanu sámeskuvla lea sámegiell vuodđoskuvla mas davvisámegiella lea váldogiellan. Deanu sámeskuvla, dahje ovddeš Buolbmát sámeskuvla, lea álggu rájes bargan sámegiellain ja lea leamaš sámegiella ealáskahttima ja bisuheami vuodđogeađgi Nuorta-Finnmárkkus. Skuvla lea guhká bargan gievrras giellamodeallaiguin ja dat lea leamaš lunddolaš oassi sámegieloahpahas, juoga mii lea addán buriid bohtosiid.

Deanu sámeskuvla lea ollu bargan gáiddusoahpahasain ja lea háhkan buori máhtu das. Dasa lassinn fállá skuvla hospiterema ohppiide geain lea gáiddusoahpahas. Eambo ángiruššan Deanu sámeskuvlii sáhtta positiivvalaččat váikkuhit buot ohppiide Norggas geain lea gáiddusoahpahas sámegiellas.

Skuvlajagi 2025-2026 lea Deanu sámeskuvla ovttasbargagohtán Sámi allaskuvllain, dainna mihtuin ahte loktet árbevirolaš máhtu lunddolaš oassin oahppoplánaid vuodđogálggaid oahpaheamis. Deanu sámeskuvla lea okta sámegieloahpahas vuodđogedggiin, ja maidái das mii guoská johkasámi kultuvrii.

NSR bivdá sámediggeráđi geahčadit vejolašvuodaid rievdadit Deanu sámeskuvlla stáhtalaš ruhtaduvvon davvisámegiell vuodđoskuvlan, ja bissovaš bušeahhtapoastan stáhtabušehtas.

Deanu sámeskuvla lea okta dain erenoamáš sámeskuvllain Norggas mas ii leat makkárga stáhtalaš ruhtadeapmi.

Ævtodus 6 - Ájras Håvard Kristiansen, Nordkalottfolket
Oahtto guolástibme

Oahtto la guovdásj tjærdda nuorrebirrasij vuona nuorreguovlojda ja la ájnas tjanástus æládusgievlen. Dat la akta dajs ájnnasamos biebmoms jáddisvájegij, silldáj ja loadduj, ja ietja ájnas vuobdemvejulasj guolletjerdajda Vuonan. Oahtton la dajnas ájnas roalla biebbmon moadda ájnas guollelågoida ja dan diehti aj ájnas vuodo árbbedábálasj merraguovllo- ja ábeguolástibmáj.

Oahtto guolástibme la ávkástallat tjerdas mij la vuolemus oassen æládusgievlen. Dat dahká jut ij la máhttelis diehtet dan vájkkudusájt, gá rievddadime vuolemus oassen máhtta buktet vájkkudusájt bajep birrasin. Vijdes oahtto guolástibme máhtta binnedit biebbmovejulasjvuodav moadda slájajda hielles iellemájgen, mij vas máhtta vájkkudit tjerdalågov guolijis ma árbbedábálasj guolástibme li dárbulattja.

La boahám ávdđán æhpáduš dákkir guolástibmáj ja dan vájkkudusáj máhttelisvuohatj sihke birrasij ja árbbedábálasj guolástibmáj. Duola dagu vada jus rahpus industriija guolástibmáj ájnas tjærddaj birrasin, sierra láhkáj gá ulme la gá luohkko galggá aneduvvat industriijalasj buvtadibmáj, duola dagu biebbmo guollebiebmadimæládussaj.

Duodden la oahtton ájnas roalla nuore karbávnnågievlen. Gåhtjodum lipidpumpa tjada tjærdda vájkkut nuore karbávnnå fievrimij ja vuorkkimij. Dutkam gætjåjdallå jut dat prosæssa máhtta tjadnat stuor oasev karbávnnå vuona nuorreguovlojn, ja muhtem sulástimijn máhtta dat liehket gitta 25% Vuona jahkåsasj CO₂-luojttalimes. Vijdes oahtto guolástibme máhtta dan diehti vájkkudit nuore karbávnnåvuorkkim rållav ja båkålasj birås prosessajt guovlojn gånå le guolástibme.

Ådåsap dutkam vuoset jut tjærddalåhko ja slådjamierredibme oahtos máhtta liehket nievret guoradalåduvvam. Dan diehti la dárbo ådå dutkamij máhtudaklassånimáj tjerdalågo, guovlluma ja iellemdile hárráj. Dakkir máhtudahka la ájnas årvustalåjtij vájkkudusåjt vijdes guolástibme máhtta buktet birrasij ja ietjå æládusåjda merraguovlon

La aj ájnas guoradallat gaktu ja gånå soajttå galggå guollit oahtojt, ja makkir vájkkuduså dat buktå merraguovlo biologijjålasj moattebelakvuohatj, karbávnnålåhkuj ja oksygednadåssåj. Vijddåbut hættu årvustallat makkir båhtusijt buktå dákkir guolástibme ietjå æládusåj hárráj, dán vuolen guollebiebbmamåsaduså ja árbbedábålasj guolástibmáj merraguovlon.

Nordkalottfolket gáhttu sámedikkerádev vájkkudit jut stáhtta adná ávdđágiehtaj várrogisvuohta prinsihpav oahthoháldadusán, ja jut vijdeduvvam industriijaguolástibme ij dáhkkiduvá ávdđál vájkkudusá birrasij ja árbbedábálasj merraguovllo- ja vuonaguolástibmáj la nuohkásit guoradaláduvvam.

Evttohus 7 - Áirras Vibeke Larsen, Nordkalottfolket

Ovttasbargu Sámedikki ja alpiidna-máilmmimeašttirgilvvuid gaskkas Áhkánjárggas 2029:s

Áhkánjárga galgá lágídit máilmmimeašttirgilvvuid alpiinnas 2029:s. Máilmmimeašttirgilvvut leat okta dain stuorámus máilmmiviidosaš lágídeimiin mat Davvi-Norggas leat lágíduvvon, ja čohkke gilvaleddjiid, gehččiid ja mediaid miehtá máilmmi.

Áhkánjárga ja guovllut birrasis leat sámi ássanguovllut gos lea ealli sámegiella, sámi kultuvra ja historjá. Guovllu sámi kulturásahusat ja birrasat, earret eará Várdobáiki sámi guovddáš Dieiddanuoris, leat dehálaš máhttobirrasat mat veahkehit oainnusmahttit sámi kultuvrra dáid doaluid oktavuodas.

Máilmmimeašttirgilvvuid oktavuodas čuoigamis Troanddimis 2025:s, ovttasbarggai Sámediggi lágideddjiin sihkkarastin dihtii sámi kultuvrra, giela ja árbevieruid oainnusmahttima kulturprográmma, doaimmaid ja gaskkusteami bokte. Dakkár sullasaš ovttasbargu livččii lunddolaš maiddái máilmmimeašttirgilvvuid oktavuodas alpiinnas, Áhkánjárggas.

Ovttasbargu váikkuhivččii dasa, ahte sámegiella ja sámi kultuvra šaddet lunddolaš oassin lágídeamis, sihke kulturovdanbuktimiid, guovllu sámi historjja oainnusmahttima ja deaivvadanbáikkiid bokte gehččiide.

Máilmmimeašttirgilvvut alpiinnas Áhkánjárggas lea erenoamáš vejolašvuohta oainnusmahttit sámi kultuvrra riikkaidviidosaččat. Sámedikkis lea ovddasvástádus bargat dan ovdii ahte oainnusmahttit sámegiela, sámi kultuvrra ja historjja stuorebuš lágídeimiin sámi guovlluin.

Sihkkarastin dihtii buori koordinerema ja báikkálaš čatnaseami galggašii Sámediggi leat mielde ásaheame koordináhtordoaimma ovttas sámi ásaheamis. Várdobáikki sámi guovddáš lea lunddolaš fágabiras dakkár rollii, go das lea hárbáidneapmi kulturgaskkusteamis, gielas ja ovttasbarggus regionála aktevrraiguin.

Sámi koordináhtor sáhtta veahkehit ordnet ovttasbarggu máilmmimeašttirorganisašuvnna, sámi ásaheamis, dáiddáriid, kulturaktevrraid ja eaktodáhtolaš birrasiid gaskkas guovllus.

Nordkalottfolket bivdá sámediggerádi váldit oktavuoda 2029 alpiidna-máilmmimeašttirgilvvuid lágideddjiin álggahan dihtii ovttasbarggu mii sihkkarastá ahte sámi giella, kultuvra ja historjá oainnusmahttojuvvojit gilvvuin.

Nordkalottfolket bivdá maiddái sámediggerádi árvvoštallat juolludit ruđa sámi koordináhtordoimmi lágídeimiid oktavuodas, mii lea vuodđuduvvon ovttasbargui regionála sámi ásaheamis, ovdamearkka dihte Várdobáikkiin.

Ævtodus 8 - Ájras Hilde-Kathrine Nilsen, Nordkalottfolket

Ásadit háldadimmodellav tjággneluossaj

Tjággneluossa la mañemus jagijt guovllum moadda nuorttalasj tjátjijda. Dat buktá sihke biráshásstalusájt ja stuorra luohkko. Tjággneluossa hæhttu aneduvvat luohkkon ja bájkeulmutja hæhttuji oadtjot máhttelisvuodav ávkástallat dassta ja nannit ietjas materiála kultuvrravuodov. Dutkam la tjielgas jut la ráhtto, ja dájma hæhttuji biejaduvvat dakkavide. Nuorreluossaguollára dárbahti dárjav vædtsagij oasstemij, hæhttuji buvtaduvvat hiebalgis guollimvædtsaga. Tjággneluossa máhtta ávkástaláduvvat sihke áben, vuonajn ja njálmudagájn, ja vuonaguollára nuohthemáhtudagájn li ájnas akterra.

Tjággneluossa la sihke hástalus ja máhttelisvuohta. Háldadimmodælla hæhttu sihkarastet sámij riektájt, nannit kultuvrravuodov ja vaddet sajev bájkálasj árvvoháhkubmáj. Økonomijjalasj doarjjaárndniga ja vædtsakbuvtadibme hæhttu sajjáduvvat jáhtelit. Álles luohkkogievle hæhttu ávkástaláduvvat ábes njálmudahkaj.

Nordkalottfolket gáhttu sámedikkerádev barggat tjuovvusasj ássjij:

- Jut tjággjeluossa háldaduvvá luohkkon ja jut bivdem rabáduvvá nuorreluossaguollárijda, vuonaguollárijda ja jáhkáguollárijda
- Jut háldadimmodælla vájkkut nannidimev materiála kultuvrvuodoj merrasáme æládusájda.
- Jut ásaduvvá økonomijjalasj árdniga ma dahki máhttelissan ávddánahttet ja áttjudittjat dárbulasj vædtsagijt tjággjeluossaguolástussaj.
- Biedjat dættov stáhta oajválattjajda vaj ruvábut ásadi háldadimmodellav ja ásadi økonomijjalasj árdnigijt æládussaj jasskavuhtan, nanosvuhtan ja ájgev gárvedittjat boahte ávddánimijt.

Evttohus 9 - Áirras Tom Sottinen

Almmolaš bargosajit

Sámediggi oaidná ahte ollu almmolaš ášahusat dađistaga leat ođđasis organiseren doaimmaid ja rievadan struktuvrraid, mii sáhtta dagahit ahte bargosajit dađistaga sirdojuvvojit doaresbeale guovlluin stuorát gávpgiidda. Dakkár rievdadusat dávjá dáhpáhuvvat almmá dan haga ahte politihkalaččat čielgasit leat mearridan ahte bargosajiid galgá sentraliseret.

Almmolaš bargosajit leat dehálaččat barggolašvuoda, gelbbolašvuodabargosajiid ja ealli báikegottiid dáfus doaresbeale guovlluin. Dat maiddá leat dehálaččat gelbbolašvuoda rekrutteremis almmolaš suorgái, dasa maiddá gullá sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoha.

Danne lea Bargiidbellodat fuolas go almmolaš bargosajit dađistaga čohkkejuvvojit stuorát ovttadagaide ja sirdojuvvojit eret doaresbeale guovlluin.

Sámediggi atná vuodđun ahte almmolaš eiseválddit ain fievrridit aktiivvalaš politihka mii sihkkarastá ahte doaresbeale guovlluin leat bargosajit.

Bargiidbellodat ávžžuha sámediggeráđi vuolggahit gulahallama relevánta eiseválddiiguin ja almmolaš ášahusaiguin bisuhan ja ovddidan dihte almmolaš bargosajiid doaresbeale guovlluin.

Bargiidbellodat erenoamážit bivdá sámediggeráđi:

- gulahallagoahit relevánta almmolaš ášahusaiguin desentraliserejuvvon fágabirrasiid ja bargosajiid bisuheami mávssolašvuoda birra doaresbeale guovlluin
- bivdit oážžut bajilgova das movt almmolaš bargosajiid dilli áiggi mielde lea rievdan doaresbeale guovlluin
- bargat dan ovdii ahte eambo ođđa almmolaš barggut ja funkšuvnnat lokaliserejuvvojit doaresbeale guovlluide

Evttohus 10 - Áirras Amalie Hansen Kristiansen Raste

Skaehtieaate jñh nommemolseme

Sijhtem vääjnedehdedh guktie lea saemien nommh vihth nuhtjedh. Naa geerve Skaehtieaatesne nommem málsodh. Maahtoe jñh guarkoe fáátesieh saemien nommevuekiej bijre.

Saemieh gñeh veeljeh sijjen saemien nommh vihth nuhtjedh, vielie daaroen varijaantem veeljeh, juktie Leah aelhkebe jñh vaenebe vigkiej gujmie. Vuesiehtimmine nomme Raste/Rahste/Ráste/Rásti (gusnie Raste vielie daaroedeheme)

Nubpie vuesiehtimmine lea aamhtese NRK:sne gusnie Skaehtieaate ussjedi Harju jñh Harjo tjuerieh gñetedovvedh göökte joekehts nommine. Dah gñeh nommevuekide mielieh, daejrieh dejtie seammalaakan jiehtieh. Jñh dan ávteste

dihthe gie sijhti dam nommem Harju idtji áadtjoeh dam. Seamma maehthebe aaj Raste/Rahste/Ráste/Rásti nommine guarkedh, mij aaj aalkovistie seamma nommeste báata.

Boelhke SAETNIESVOETE- JIH LIKTEMEKOMMISSJOVNESTE

Nommelaaken § 3 mietie lea vihties jis 200 jallh vaenebe almetjh fuelhkienommem utnieh, dle maahta barre dam nommem nuhtjedh jis gaajhkesh g'ieh joe fuelhkienommem utnieh, jááhkesjieh. Nommelaaken § 4 voestes líhtse nr. 1 eensi g'ietedalla dah nommh mah leah jallh orreme aktede maadth-eejhtegi, aahkan aajjan jallh eejhtegi fuelhkienomme jallh gaskenomme, mij daelie, saah § 3n gaertjedimmieh, maahta fuelhkienommine nuhtjesovvedh.

Skaehtieetaate aalmetjh digitaalearkijvese vuesehte g'æssie galka maadtoen histovrijem goerehtidh.

G'æssie digitaalearkijvem nuhtjieh, dle gærhkoegærjide váaroemisnie nuhtjieh. Dihthe geerve g'æssie mijjieh dam guhkies histovrijem daaroedehteminie mujhtebe, gusnie idtji áadtjoeh eatnemem eekedh/áestedh jis saemien nommem utni. Dan ávteste daej báetijen boelvh beadtasuvvieh juktie sijjen maadtoeh doj laakh mietiejin mah dejtie stillesovvin. Ij leah nuekies barre gærhkoegærjide provhkedh váaroeminie.

Nommh indivijdem sliektese jih sæjjan ektiedieh, jih signaalh vedtieh ektiedimmien jih maadtoen bijre, dan ávteste vihkeles nuepiem áadtjodh j'ijtsh nommh vihth utnedh. G'æssie Skaehtieetaaten barkijh, g'ieh díedtem utnieh g'ietedalledh, gelkieh ohtsemasse bíhkemdidh jih eah daejrieh daaroedehtemepolitihken bijre, dle ij sijhth nuekies buerie sjídtedh. Eah dah nuekies maahtoem utnieh. Ij galkh jaepien 2026 dagkeres daaroedehtemem jáarhkedh, g'æssie daan biejjien systeeme earjohte enn uvtemes nommh jih ektiedimmien vaarjelidh. Dle nuepide jealajæmman jih liktemasse heajjode.

Minngemes daan nænnoestahkese vuesehtem

"Nænnoestahke 26 g'ietedalleme Stoerredigkesne rahkan 12. 2024 Saetniesvoete- jih liktemekommissjovnen reektehtsistie:

"Stortinget ber regjeringen gjennomgå og vurdere endringer i navneloven, slik at etterkommere av urfolk og/eller nasjonale minoriteter lettere kan ta tilbake sin families opprinnelige etternavn." (Stoerredigkie reerenassem vaajta nommelaakem tjrrehtidh jih jarkelimieh vuarjasjidh, guktie aalkoeáálmegi jih/jallh nasjonaale unnebeláhkoej báetijen boelvh aelhekebe sijjen fuelhkien staeriesfuelhkienommem vihth nuhtjedh.)

Tjáadtjoehæjjan departemente: Justijse- jih riejriesvoetedepartemeente

Dan ávteste vaajta mejtie saemiedigkieraerie maahta goerehtidh mejtie

· Skaehtieetaate maahta oktegh mieriedimmes byjjesfaamojne árrodh saemien nommi bijre g'æssie vihties maahtoe etaatesne fáátese. • Saemiedigkie galka raeriestimmes jallh mieriedimmes ráállam vadasovvedh nommeaamhtesinie saemien nommi bijre. • Seammaleejns saemien nommi faagebyjresh byöroe vuarjasjimmie saemien nommijste meatan vaaltasovvedh • Nommelaaken njoelkedassh tjuerieh sjiehtesjovvedh guktie saemiej báetijen boelvh aelhekebe maehtieh nommem vihth nuhtjedh mij daaroedehtemen ávteste haajpani. • Dokumentasjovnekrievenassh tjuerieh daaletjasse sjiehtesjovvedh jih histovrijeles meadtoeh unnebeláhkose krööhkestidh.

Ævtodus 11 - Ájras Anne Henriette Nilut, NSR

Oaggás Sábme

Ábbálasj barggo mij bissu oaggáp Sábme

Jasskavuoha sijdajn, bájkesebrudagájn ja almulasj lanjájn la vuodulasj ækto nanos sáme sebrudahkaj. Vahágahttem, ráhtsatjibme, vassjemoalkedibme, illastibme ja digitála nálsodibme dæjvvá ájnegisalmatijida, familjajda ja sebrudagájda álles Sámen. Vájkudusá li alvvusa sihke ájnegissaj, familjaj ja sebrudahkaj.

Dát ævtodus la vijddásasj, valla ij máhte dádjaduvvat dagu ábbálasj gávvidibme hásstalusájs tiemá hárráj, jali gárves tjielggidus dájmajs ma li doajmmaj biejaduvvam jali bierrí doajmmaj biejaduvvat. Ævtodusá sisadno ij la ga ábbálasj lissta guoskavasj máhtudakvuodos ájrrasij bieles.

Struktuvralasj dæddo ja histávrálasj átsádallama

Moadda máhtudakvuodo vuosedi jut hásstalusá ma li tjanádum vahágahttemij, psykalasj varresvuodavádnáj, nálsodibmáj ja sosiála dædduj hæhttuji gehtjaduvvat histávrálasj ja struktuvralasj aktijvuodan mij la vájkudam sáme sebrudagáv ájge nalluj. Duohtavuoda- ja sábadimkommisjávna rappártta duodastahtta gáktu dárojuhttempolitihkka la vájkudam gielav, identitiehtav, luohádusáv oajválattjajda ja gasskavuodav sáme bájkesebrudagán. Moadda sáme sebrudagá viessu stuorra dættotj tjoahkkáj mij guoskat areállaniejddem, rijddo riektáj hárráj, økonomijjalasj juorruelibme vuodoæládusájn ja bisso nálsodibme almulasjvuodan.

Dat vájkkut iellemdilev, psykalasj varresvuodav ja luohádusáv almulasj ásadusájda. Barggo jasskap Sámev hæhttu dan diehti ájádusán adnet dan vijdep struktuvralasj ævtotj. Hieredibme vahágahttemis, ráhtsatjimes ja psykalasj varresvuodavádne guoskat dájma konkrehta dáhpádusáj vuossti ja barggo sebrudakstruktuvraj, riektáj ja iellemdilij ma vaddi almatijida jasskavuodav, doajmmamáhttelisvuodav ja duodaj máhttelisvuodav viessot buorre iellemav sáme sebrudagán

Moadda guoradallama ja máhtudakvuodo dættodi alvos hásstalusájt:

- Duohtavuoda- ja sábadimkommisjávna rappártta tjielggi alvos tjoahkkáj dæddo sáme sebrudahkaj.
- Mental Helse Ungdom:a guoradallama vuosedi jut moadda nuorra sáme adni måråstahte dásiyt psykalasj varresvuodavánes.
- Guoradallam vuosedi jut boahttsuæládusá nuora dábdde edna dættov ietjas æládusdájman ja identitiehta hárráj.
- Amnesty International ja NIM la duodastam edna sáme nálsodimev ja vasjev sámij vuossti almulasjvuodan.
- SAMINOR-guoradallam ja ietjá dutkam vuosedit ærádusáv varresvuodan ja iellemdilen mij aj vájkkut jasskavuodav ja psykalasj varresvuodav.

Sebrudahkan hæhttup mij dáhkkit iehtjama histávrálasj traumajt, juska e da dáhkki adnet sivvan vahágahttemij ja ráhtsatjibmáj. Vahágahttem, ráhtsatjibme, nálsodibme ij dáhkkiiduvá, ja ulmme hæhttu liehket jut gájka galggi bessat bajás sjaddat jasska ja friddja sáme sebrudagájn. Dát guoskat at jut mij hæhttup bargov dahkat sissnjálattjat sáme sebrudagán, sihke dájmajs ja guotto- ja árvvolássánam barggo.

Vahágahttem ja ráhtsatjibme

Dutkam vuoset jut vahágahttem láchka aktijvuodajn ja seksuála ráhtsatjime aj la alvos hásstalus sáme sebrudagán. La læhkám gássjelis ságastit tiemá birra ja moaddása váse di jut viehkkedievnastusá vájlluji nuoges giella- ja kultuvrramáhtudagáv.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) tjadádij jagen 2020 guoradallam mij vuosedi jut 1/20 mánájs nuorap gá 16 jage lij vásedam seksuála ráhtsatjimev. 1/10 la vásedam rubbmelasj vahágahttemav moaddi bajássjaddamin. SAMINOR 2 subtsastij jut birrusin 1/5 (birrusin 20 %) sáme nissunijs lij vásedam seksuála ráhtsatjimev ja birrusin 50 prosenta (49 %) sáme nissunijs lij vásedam dábdot, rubbmelasj jali seksuála vahágahttemav iellemájgen. Sáme álmmeá dieđedi aj vásedam ienep vahágahttemav gá álmmeá riikkadásen. Dáhkki ájádallat jut lágo ma álla dábdusa li stuorre váni sjierve gehtjak.

NKVTS la prosjækta mij la jáđán, vahágahttem lahkagasskavuodan ja seksuála ráhtsatjime sáme sebrudagán, gánná mañjebáhtusa assimilerimpolitihkas hámen nálsodibme, badjelgæhttjam, stereotijpa guotto, ja dáhkkeidim vádne gielas ja kultuvras galggi guoradaláduvvat. Iemeálmmeá gij ja ietjá unnepláhkojuohkusijn máhtti ávdep giehtadallam juohkusis sjaddat ájnas oasse sihke aktisasj ja ájnegisulmutja identitehtas. Dá rádjáj la ráddjiduvvam dutkama hárráj nuorttalasj lándajn gá guosská guhkesájggásasj vájkkudusá ma dát hábme histávrrálasj trauma la máhttám adnet sosiála hásstalusájda ja psykalasj varresvuotta sáme sebrudagán.

Sáme máná ja mánájsuodjalus

Sáme mánájn la riektá jasskavuotaj, huksuj ja suodjalussaj ja sijá riektá li vuododuvvam sihke vuona lágan ja riikkagasskasasj konvensjávnnájn. AN:a mánájkonvensjávnná tjuottjot jut iemeálmmeá mánájn la riektá adnet ietjaska gielav, dájmadit ietjas kultuvrav ja viessot ietjas ássko milta. Konvensjávnná artihkal 20 dáttot aj jus oadtju huksamsajev galggá dat vieledit kontinuitiehtav máná bajásgiessemin, ja máná etnisitiehta, ássko, kultuvrra ja giella duogátjav.

Sáme mánájn riektá iemeálmmeá mánájn ij la agev nuohkásit tjielgaduovvam jali vieleduvvam mánájsuodjalusvuogádagán. Máhtudahka sáme giella, kultuvra ja sebrudakdilij birra la málsudahkes iesjuhtik suorgij milta mánájsuodjalusán. Dát máhttá vájkkudit máhttelisvuodav identifiserit ja bærrájgæhttjat sáme mánájn riektájt, duola dagu gá galggá árvustallat huksodájmajt ja máhttelis huksovuogijt. Sámij mánájn riektá bajássjaddamij gánná vuolgasadje la giella ja kultuvrra hæhttu vieleduvvat stuoráp tjalmostimijn mánájsuodjalusá bargon.

Digitála ráhtsatjime ja ráhtsatjimmateriála mánájn vuostti

Sierra láchkáj mánájn ládadallá. Moadda máná ládadalli vahágahttemij, seksuála ráhtsatjimes ja digitála ráhtsatjimes. Juohkem ja viedtjam ráhtsatjibmateriálas la lassánam ednagav mañemus jagijt. National Center for Missing & Exploited Children (NCMEC) doajmma CyberTipline, oadtju dieđojt jus soajttá jáhkki nágin seksuálatattjat ávkástalli mánájn nehtan ja juohki guoskavasj dieđojt riikka politijjaoajvállattjav.

Ádásap riikkagasskasasj dutkam sulás jut badjel 300 milijávnná máná lij vásedam juokkirik hámev seksuála ávkástallamij ja ráhtsatjimes teknologijjahámen mañemus 12 máno.

Canadian Centre for Child Protection dagáj guoradallamav mánájn gaskan gudi li vásedam digitála ráhtsatjimev (SURVIVORS' SURVEY), ja 67% oassálasstijs guoradallamin subtsastin jut gávva/video juohkem vájkkut sijáv ienebu gá rubbmelasj ráhtsatjibme danen gá juogeduvvá ja hájeduvvá gietjedis nehtan ja gávva bissu.

Ij la sivva jáhkkejt jut sáme máná bessi dájns ráhtsatjimhámijs. Jagen 2024 sulásti Kripas jut gaskan 400 ja 2000 Vuona viesáda li soajttá diñngum njuolggasáddagav ráhtsatjimijis jage nalluj. Láhkko la alvos, ja vuojnno dagu alvos kriminalitehtta dakkir hámen lassán. Justijssa- ja gergasvuodadepartemænnta la áttjak lápptim

rievddadusævtodusáv áđđ kapihtal 61 registar ráhtsatjimmateriála (ráhtsatjimmateriállaregistar) politiregistarnjuolgadusán guláskuddamij duostotjit dáv hásstalusáv.

Seksuála ráhtsatjimmateriála mánájs, álu gáhtjoduvvam (Child Sexual Abuse Material), la akta dajs várálamos ja ruvámus lássánam kriminalitehttahámijis mijá ájgen. La duodastahttem jut máná ládadalli seksuála ráhtsatjibmáj. Gá dakkir ráhtsatjime vuostátjin biejaduvvi næhttaj, máhtta materiála juogeduvvat vijddábut gietjedis soames álkkes boallodebtjastime baktu.

Negatijva sosiála kontroalla ja sjávodiskultuvrra

Negatijva sosiála kontroalla máhtta aj liehket sáme sebrudagájn. Nanos aktijvuohta, lahka gasskavuohta ja smáv bájkkesebrudagá la ájnas gievrudahka Sámen, valla máhtta buktet gássjelisvuodajt ájnegisulmuttijda gá galggi doadjet vuorddemusáj jali áhtsát viehkev gá váseđi dættov, vahágahttemav jali ráhtsatjimev. Dutkam vahágahttemij sáme sebrudagán tjalmos duola dagu jut áskáldisvuohta familjaj ja bájkkesebrudahkaj, giellavádne ságastittjat seksualitehta ja vahágahttema birra, ja ballo sosiála stigmatiserimis máhtta vájkkudit jut sjaddá sjávodiskultuvrra gánná ráhtsatjime e subtsastaláduvá jali giehtadaláduvá.

Negatijva sosiála kontroalla máhtta boahet ávddán garra vuorddemusá iellemválljima, identitehta, áhpadusá, iellemguojmme válljim jali iellemvuoge hárráj, valla aj sosiála dætto, vierresága jali álgodibme aktisasjvuodas baktu. Dakkir mekanisma máhtta aj liehket tjanádum ájádusájda guddnáj ja skábmuj, gánná ájnegisulmuttij dago dádjaduvvi vájkkudidjen familja jali juohkusa árvo hárráj. Gá aktisasjvuoda árvvogisvuohtaj biejaduvvá stuor tjalmostibme, máhtta dat hieredit hálov átsájtij viehkev jali diededit vahágahttema ja ráhtsatjime birra.

Oaggáp Sábmme barggo hæhttu dan diehti aj guoskadit dutkam, rabás ságastallama ja doarjjaárdniga ma láhtji dilev áhtsát viehkev váni ballamis sosiála stigmatiserimav. Mij hæhttup bærrájgæhttjat buorev sáme aktisasjvuodan ja árvojn, ja vájkkudit nannimav iesjguhtik riektáv iesjmierredibmáj ja bájkkesebrudagá máhttelisvuodav bærrájgæhttjat ietjas ulmutijit.

Psykalasj varresvuohta ja iesjsármim

Moadda guoradallama vuosedi jut psykalasj varresvuodavádne ja iesjsármimhásstalus li alvos hásstalusá, sámen aj. Dutkama vuosedi jut sáme nuorra muhtem guovlon diededi alep dásev psykalasj niejddemav gá gasskamierre. Niejddem tjanádum nálsodibmáj, identitehttaj ja riektá rijdojda, dæddo vuodoæládusájda ja histávrlasj átsádallama dárojuhttemijn máhtta vájkkudit sihke iellemkvalitehtav ja psykalasj varresvuodav, Átsádallama varresvuoda- ja viehkkedievnastusás la jut hieredus áhtsát viehkev máhtta liehket alla dásen jus fáladagá e váseđuvá jasska giella ja kultuvra hárráj.

Oaggáp Sábmme barggo hæhttu dan diehti guoskadit nannit vuorodimev psykalasj varresvuoda ja iesjsármimhieredime hárráj, ja joarkket dav bargov mij juo dagáduvvá SANKS:a baktu ja ietjá fáhkabirrasijs.

Nálsodibme ja vassje

Sáme váseđi aj edna nálsodimev ja vasjev almulasjvuodan, mediáj ja digitála vuogádagáj baktu. Moadda guoradallama, duola dagu *Norges institusjon for menneskerettigheter* (Vuona álmukriektáasadus) (NIM) ja Amnesty International, duodasti jut sámenálsodibme la stuorra hásstalus Vuonan

Nálsodibme la álu sáme identitiehta, giella, kultuvra ja riektáj vuossti, ja máhttá vájkkudit jaskadahtesvuodav ja psykalasj dættov ájnegasulmuttjida ja bájkkesebrudahkaj. Digitaliserim la vájkkudam jut vassjemoalgedibme juogeduvvá ja jáksá moaddásijda. Diededimhieredus máhttá liehket alla, sierraláhkáj smáv sebrudagájñ gánná li láhka gasskavuoda ja mákso jus tjuottjoda ássjev máhtti dábdát stuurre. Oaggáp Sábme barggo hættu dan diehti aj guoskadit systemmáhtalasj barggo sámenálsodime vuossti, nannit diededim- ja doarjjamekanismajt dajda gudi ládadalli, ja vijdes máhtudak- ja guoddobarggo sebrudagájñ.

Hieredibme aktisasj bargujñ vahágahttijñ ja ráhtsatjiddijñ

Vahágahttem ja ráhtsatjim hieredimbarggo hættu aj guoskadit dájmajt ma tjalmosti ulmuttjijt guhti li vahágahtte ja ráhtsatjiddje. Dutkam vuoset jut moattes gudi vahágahtti iesj lij vásedam vahágahttemav, ráhtsatjimev jali alvos niejddemav iellemin, ja jut váni ulmmelasj viehkijñ máhtti vahágahttemdábe árbbiduvvat buolvaj gaskan. Dájma vierredahkkijda máhtti dan diehti liehket ájnas oasse ábbálasj hieredimbargos.

Dájma máhtti duola dagu liehket dámajdím- ja bagádusfálaldagá, prográmma boarkkit vahágahttem dagojt, ja vuolledásen fálaldagá gánná almatja máhtti áhtsát viehkev ávddál dille ávddán ja sjaddá alvos dáhpádussan. Hættu liehket tjelgas jut ávdásvásstádus agev la vahágahtten ja/jali ráhtsatjiddjen.

Barggo vierredahkkij ij la sáhka bælostít dagojt, valla hieredit ádá illastimijt ja vájkkudit jasskap familjajt ja bájkkesebrudagájñ. Sáme aktijvuodan la dat aj ájnas jut dakkir fálaldagá ávddánahteduvvi giella- ja kultuvrramáhtudagájñ, navti jut li rahpasa ja guoskavattja ulmuttjida sáme sebrudagájñ.

Sámedikke barggo

Sámedigge la juo álgadam moadda ájnas dájmajt, duola dagu Sámedikke dássádustjelggidus “Sábme jállu” tjuovvusasj doajmmapláñaj, Sámedikke doajmmapládna sámenálsodime vuossti, barggo vahágahttema ja ráhtsatjime vuossti aktan stáhta oajválattjaj, doarjja iesjsármimhieredime bargguj SANKSa baktu, doarjja ávddánahtátjit sáme hiebadimev kurssaj «Oppmerksom på selvmordstanker (OPS!)», diñngum tjelggidusájt sáme suohkanij bargo birra iesjsármimima vuossti, ja doarjja iesjsármimhieredime koordinerimbargguj Girkko SOSa baktu, Sámedikke doajmmapládna vahágahttema vuossti, diehtokampánja, nannim hiehtedille guovdátjijñ ja nannim tjalmostahttemav máhtudahkaj viehkkedievnastusán.

Sámedigge la áttjak ásadam *Ráde sámijda gejn la doajmmavariasjávnná ma e tjuovvu nármajt*, ja ávddála ásadam Sámedikke vuorrasijráde, ja Sámedikke nuorajpolitihkallasj nammadus. Gájkka dá gálmás máhtti sebrudahteduvvat vijdebut bargujñ Oaggás Sábme ábbálasj vuorodibmen dásseárvvusasj ja jasska Sábme.

Dát barggo la ájnas, valla hásstalusá li viehka vijddása ja gájbbedi systemmáhtalasj ja guhkesájggásasj vuorodimev aj stáhta oajválattjajñ, rijka, guovlo ja bájkálasj akterajñ.

Dásseárvvusasj varresvuohta- ja huksodievnastusá

Sámij riektá dásseárvvusasj varresvuohta- ja huksodievnastusájñ la vuodulasj gájbbádus jasska sebrudahkaj. Dásseárvvusasjvuohta guosská ienep gá máhttelisvuohta adnet sáme gielav jali varresvuodabargge kultuvrramáhtudagájñ. Dat la sáhka jut varresvuodafálaldahka hiebaduvvá navti jut vuolgasadje la sáme iellemdille, sebrudakdille ja átsádallama. Átsádallama duola dagu SANKS:as ja dutkam sáme varresvuohatj vuosset jut histávrrálasj trauma, badjelgæhttjam ja giellaboarkka ja struktuvralasj dæddo máhttá vájkkudit sihke psykalasj varresvuohatj ja luohádussaj viehkkevuogádahkaj.

Dásseárvvusasj varresvuodafálaldahka hæhttu guoskadit duodaj vájkkudimmáhttelisvuodav ja iesjmierredimev ávdđánahttemin dievnastusájt ma li hiebadahdedum sáme álmuga vuossti. Dat aj guoská psykalasj varresvuodav, vahágahttem- ja ráhtsatjimhásstalus ja iesjsármimhieredibmáj. Sáme perspektijva hæhttuji vuododuvvat plánimin, organiserimin ja tjadádimev varresvuodadievnastusájs, navti vaj fálaldagá duodaj duosstu dárbojt ma li sáme sebrudagán.

Sáme Klinihkka, SANKS, NASAK ja ietjá sáme varresvuodaværmádagá li buojkulvisá gáktu máhtta barggat. Sámedigge la læhkám tjielgas jut sierravarresvuodadievnastusá sáme álmugij hæhttu rijkadásen organiseriduvvat sierra budsjehtajn ja stivrajn, vaj Vuonarijkka galggá tjuovvot ILO 169.

Vuodovarresvuodadievnastusán la ájnas roalla duostotjit mijáv gá dárbahtieviehkev. Da bierriji nanniduvvat duostotjit sáme pasientajt aj.

Interseksjonalitiehhta

Sáme gæenna la sjiervveidentitiehhta jali seksuála berustibme ma e tjuovvo nármaht máhtti vásedite sierra hástalusájt sihke nálsodimijn, sosiála dættotjn, dádjadahtesvuodav birrusis. Átsádallama sáme LHBTIQ-ulmutjijs vuoset jut gullut ienep unnepláhkojuohkusijda avta bále máhtta vájkkudit moattebelak háme várnnahtis. Badjelgæhttam máhtta badjánit sihke stuorsebrudagán valla aj ietjaska bájkkesebrudagájn, ja moaddása váseht svahkastit moatte identitiehhtaj ja vuorddámusájt gaskan. Oaggáp Sábme barggo hæhttu aj bærrájt gæhttam dakkir interseksjonalitiehhta átsádallamijt, gánná dile dagu sjiervve, seksualitiehhta, giella ja kultuvrra ja sosiála iellemdille aktiduvvi. Sebrudahtte ja jasska Sábme gájbbeht jut sáme LHBTIQ-ulmutja máhtti viessot rabásvuodajn ja jasskavuodajn ietjaska identitiehhtan, ja jut dájma ma vuosteldi vahágahttemav, badjelgæhttamav ja sosiála kontrállav aj ávdđánahteduvvi máhtudagájn dáj perspektijvaj hárráj.

Mánnotjalme-tjielggidus tjuottot jut aktisasj barggoguoime sjaddi vájkkut jasska ja buorre sebrudahkaj, ja sijda Sámen, gánná ulmutja máhtti viessot friddjavuodan nálsodimes, vasjes, vahágahttemis ja ráhtsatjimes. Dajna duogátjijn ævtoduvvá konkrehta vuorodibme Oaggás Sábme.

Oaggás Sábme la guhkesájt gássasj sebrudakvuorodibme mij galggá ávdedit jasskavuodav, álmukvarresvuodav ja álmukriektájt sáme sebrudagán.

Barggo bierriji organiseriduvvat gálmma hieredim dásij milta ja tjuovvot sæmme modellav dagu *Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress: dábalasj hieredibme, hiebadahdedum hieredibme ja indivijdaj hieredibme*

Hieredit hástalusá badjánimev (dábálasj hieredibme)

Dábálasj hieredibme la hieredit vahágahttemav, ráhtsatjimev, nálsodimev ja negatijva sosiála kontrállav ávdđál dáhpáduvvá. Dájma hiebaduvvi sebrudahkaj ábbáhttat.

Dájma máhtti duola dagu liehket:

- digitála kampánja ráhtsatjime ja nálsodime vuossti
- Guoddokampánjaj vahágahttema ja seksuála ráhtsatjime vuossti

- konferánsa ja seminára rájásstididdje ulmutjahttema birra
- ávdđánahttet diehtomateriálajt, girjiit jali girjjetjoahkkijit tiemáj birra
- áhpádušmateriálajt mánájda ja nuorajda rubmaha, rájáj ja miededime birra
- nannit bargov sámij nálsodime vuossti
- dájma ma binnedi tjoahkkáj dættov vuodoæládusáj ja bájkkesibrudagáj vuossti
- hieredibme aktisasjarguon vahágahttijn ja ráhtsatjiddijjn
- nannit máhtudagáv sáme giella, kultuvra ja histávra birra bargon nálsodime ja sáme vassje vuossti skávlán ja mánájgádden

Hieredimbarggo hæhttu guoskat mánáj- ja nuorajbarggo, duola dagu diedulattjan dahkat ietjas ja iehtjádij rájáj.

Hásstalusáv árrat hieredit (Hiebadahdedum hieredibme)

Hiebadahdedum hieredibme le ielvvet hástalusáv árrat ja gæhttalit hieredit vaháguvumav, ja la hiebadahdedum juohkusijda gænna la alep vádá vahágahttemij, ráhtsatjimijda, nálsodibmáj ja negatijva sosiála kontroallaj.

Dájma máhtti duola dagu liehket:

- ásadit lagámusájværmádagáv
- ásadit ráddnaværmádagáv ja doarjjaárdnigijt nuorajda
- átsádallamárdnik
- nannit hiehteduostudagáj ja hiehtefálaldagáj.
- doarjja organisasjávnuájda ja hieredimbargguj
- aktisattjat barggo sajenis dievnastusáj ja værmádagáj

La dárbbu vuolledássásasj fálaldahkaj gánná ulmutja máhtti oadtjot rádiht ja vágodusáj ávdđál dille sjaddá alvos dáhpáduš. Le aj ájnas barggat rijkarájáj badjel, dagu juo dagáduvva buojkulvissan SANKSa baktu.

Doarjja mañjel hiehtedile (indivijdag hieredibme)

Indivijdag hieredibme le binnedit vaháguvumav ja ráhtjat vaj almatja máhtti joarkket iellemav mañjel vahágahttema ja ráhtsatjime.

Dájma máhtti duola dagu liehket:

- nannit hiehtefálaldagáj hiebadahdedum sáme addnijda
- tjuovvolibme ja doarjja lagámusájda
- buoredit sáme giella- ja kultuvrramáhtudagáv viehkkedievnastusáj
- tjuovvolimfálaldagá almatijda gudi li vásedam vahágahttemav jali ráhtsatjimev

Aktisasjarggo ja vuogádkávdđánibme

Sámedigge ij máhte aktu tjoavddet vahágahttem, ráhtsatjime, nálsodime ja psykalasj varresvuodaváne hástalusáj sáme sebrudagán. Barggo hæhttu dáhpáduvvat aktisasjargon stáhta oajválattjaj, suohkanij, dutkambirrasij, luojvoj organisasjávnuáj ja sáme ásadusáj.

Dan diehti la dárbbbo:

- nanodit aktisasj bargov Sámedikke ja stáhtaoajvállattjaj gaskan
- ávdđánahttet sáme máhtudakbirrasijt suorgen
- buorep koordinerit dájmajt ma li juo biejadum
- ienep dutkam ja máhtudakávdđánibme
- nanos ja bisijduvvam ruhtadimárdniga gánná sáme sebrudagá duodaj máhtti duosstot dáv alvos hástalusáv

NSR gáhttju dan diehti Sámedikkerádev ávdđánahttet ábbálasj vuorodimev oaggáp Sábme namájn Oaggás Sábme. Barggi oaggáp Sábme hættu liehket guhkesájggásasj ja struktuvralattjat vuododuvvam. Ij dat máhte vuododuvvat oanepájggásasj prosjæktadoajmmaj. NSR gáhttju Sámedikkerádev barggat jut aktisasj barggo stáhta oajvállattjaj ja ietja akterraj sihkarastátjit stuoráp ja nanos vuorodimev suorgen.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 10.03.26 dii. 15.35.

Dievasčoahkkinjodihangotti árvalus:

Odđa áššit 1-11 sáddejuvvo Sámediggeráddái giedahallamii.

Jienasteapmi

- Evttohus dohkkehuvvo ovttajienalaččat.

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Elin Hesjevik	Paul Bendikk Jáma
		Jørn Are Gaski
	Elin Hesjevik	
2	Sandra Márjá West	
3	Arild Pettersen Inga	
4	Hanne Marion Gaup	
5	Jovna Vars-Smuk	
6	Håvard Kristiansen	Jørn Are Gaski

		Mathias Eilert Olsen
	Håvard Kristiansen	
7	Vibeke Larsen	Anne Henriette Nilut
8	Hilde-Kathrine Nilsen	Heidi Persdatter Haaker
	Hilde-Kathrine Nilsen	
9	Tom Sottinen	Jan Tore Kvalnes
	Tom Sottinen	
10	Amalie Hansen Raste	
11	Anne Henriette Nilut	
	Arild Pettersen Inga, čeahkinortnegii	
	Arild Pettersen Inga, čeahkinortnegii	

DC - mearráduš:

Odđa áššit 1 - 11 sáddejuvvo Sámediggeráddái giedahallamii.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 10.03.26 dii. 16.32.